

Dr. Martina Križaj Ortar

Učni načrti in pouk slovenščine

Izraz *bralna pismenost* v posodobljenih UN za slovenščino v OŠ (2011) in G (2008)

→ *zmožnost branja oz. zmožnost kritičnega sprejemanja zapisanih besedil raznih vrst*

Zmožnost branja je v posodobljenih UN za slovenščino omenjena in predstavljena v vseh poglavjih; v poglavju Operativni cilji in vsebine (v UN za OŠ) oz. Cilji in vsebine (v UN za G) pa je še didaktično in vsebinsko razčlenjena.

1 Zmožnost branja v posodobljenem UN za OŠ

UN za slovenščino v OŠ obsega pet poglavij

→ Opredelitev predmeta

→ Splošni cilji

→ Operativni cilji in vsebine

→ Standardi znanja

→ Didaktična priporočila

2 Zmožnost branja v poglavju Operativni cilji in vsebine

Razčlenitev poglavja:

tri podpoglavja – dve področji – dva razdelka

Prvo vzgojno-izobraževalno obdobje

1.1 Jezik

A) Operativni cilji

B) Vsebine

1.2 Književnost

A) Operativni cilji

B) Vsebine

Operativni cilji v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju

Jezikovni pouk: 7

- 1) oblikovanje in razvijanje zavesti o jeziku, narodu in državi
- 2) razvijanje zmožnosti pogovarjanja
- 3) razvijanje zmožnosti poslušanja enogovornih neumetnostnih besedil
- 4) razvijanje zmožnosti govornega nastopanja
- 5) individualizirano, postopno in sistematično razvijanje zmožnosti branja in pisanja besedil
- 6) razvijanje jezikovne in slogovne zmožnosti ter zmožnosti nebesednega sporazumevanja
- 7) razvijanje metajezikovne zmožnosti

Operativni cilji v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju

Književni pouk: 2

- 1) razvijanje recepcijske zmožnosti z branjem, poslušanjem, gledanjem uprizoritev umetnostnih besedil in govorjenjem, pisanjem o njih
- 2) razvijanje recepcijske zmožnosti s tvorjenjem, (po)ustvarjanjem ob umetnostnih besedilih (pisanje, interpretativno branje, govorjenje)

Operativni cilji v drugem/tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju

Jezikovni pouk: 9

- 1) oblikovanje in razvijanje zavesti o jeziku, narodu in državi
- 2) razvijanje zmožnosti pogovarjanja
- 3) razvijanje zmožnosti dopisovanja
- 4) razvijanje zmožnosti kritičnega sprejemanja enogovornih neumetnostnih besedil
- 5) razvijanje zmožnosti tvorjenja enogovornih neumetnostnih besedil
- 6) razvijanje zmožnosti selektivnega branja
- 7) razvijanje zmožnosti izpolnjevanja obrazcev
- 8) razvijanje jezikovne in slogovne zmožnosti ter zmožnosti nebesednega sporazumevanja
- 9) razvijanje metajezikovne zmožnosti

Operativni cilji v drugem/tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju

Književni pouk: 2

- 1) razvijanje recepcijske zmožnosti z branjem, poslušanjem, gledanjem uprizoritev umetnostnih besedil in govorjenjem, pisanjem o njih
- 2) razvijanje recepcijske zmožnosti s tvorjenjem, (po)ustvarjanjem ob umetnostnih besedilih (pisanje, interpretativno branje, govorjenje)

Pri predmetu slovenščina ne razvijamo samo
zmožnosti branja, temveč tudi druge vrste
zmožnosti, npr. zmožnost pisanja, poslušanja,
pogovarjanja, govornega nastopanja ...

3 Zmožnost branja po vzgojno-izobraževalnih obdobjih

Zmožnost branja v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju

Jezikovni pouk:

- 5) individualizirano, postopno in sistematično razvijanje zmožnosti branja in pisanja besedil

Književni pouk:

- 1) razvijanje recepcijske zmožnosti z branjem, poslušanjem, gledanjem uprizoritev umetnostnih besedil in govorjenjem, pisanjem o njih

Zmožnost branja v drugem/tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju

Jezikovni pouk:

- 3) razvijanje zmožnosti dopisovanja
- 4) razvijanje zmožnosti kritičnega sprejemanja enogovornih neumetnostnih besedil
- 6) razvijanje zmožnosti selektivnega branja
- 7) razvijanje zmožnosti izpolnjevanja obrazcev

Književni pouk:

- 1) razvijanje recepcijske zmožnosti z branjem, poslušanjem, gledanjem uprizoritev umetnostnih besedil in govorjenjem, pisanjem o njih

Kako so za vsako vzgojno-izobraževalno obdobje razčlenjeni operativni cilji, ki vsebujejo *zmožnost branja*?

→ Tretje vzgojno-izobraževalno obdobje

RAZVIJANJE ZMOŽNOSTI DOPISOVANJA

Učenci

- tiho berejo dopis določene vrste (gl. razdelek Vsebine),
- določajo okoliščine nastanka dopisa in sporočevalčev namen,
- povzemajo temo in bistvene podatke,
- argumentirano vrednotijo oblikovanost, vljudnost, razumljivost, slogovno ustreznost in jezikovno pravilnost prebranega dopisa ter odpravljajo napake/pomanjkljivosti,
- opisujejo prebrani dopis,
- povzemajo zgradbene, oblikovne in jezikovne značilnosti dane vrste dopisov,
- primerjajo istovrstne uradne dopise z neuradnimi in predstavljajo ugotovitve,
- izdelajo načrt za pisanje dopisa iste vrste in pretvarjajo le-tega v besedilo,
- poročajo o svoji strategiji pisanja dopisa, jo primerjajo s strategijami sošolcev/sošolk in spoznavajo nove strategije,
- vrednotijo svoj dopis in svoje poznavanje značilnosti dane vrste dopisov,
- vrednotijo svojo zmožnost dopisovanja in načrtujejo, kako bi jo izboljšali,
- vrednotijo učinke pridobljenega procesnega in vsebinskega znanja na svojo zmožnost dopisovanja.

RAZVIJANJE ZMOŽNOSTI KRITIČNEGA SPREJEMANJA ENOGOVORNIH NEUMETNOSTNIH BESEDIL

Učenci

- *podrobno berejo in/ali pozorno poslušajo in gledajo* kratka enogovorna neumetnostna besedila določene vrste (gl. razdelek Vsebine),
- argumentirano vrednotijo njegovo razumljivost, zanimivost, resničnost, aktualnost, uporabnost, živost, ustreznost in učinkovitost,
- določajo okoliščine nastanka besedila in sporočevalčev namen,
- povzemajo temo, podteme/ključne besede in bistvene podatke – izdelajo miselni vzorec/preglednico/dispozicijske točke,
- obnavljajo besedilo,
- povzemajo zgradbene in jezikovne značilnosti tiste vrste sprejetih besedil, ki jih bodo nato tudi tvorili,
- primerjajo dane vrste besedil z drugimi vrstami in predstavljajo ugotovitve,
- argumentirano vrednotijo jezikovno pravilnost sprejetega besedila in odpravljajo napake/pomanjkljivosti,

- poročajo o svoji strategiji sprejemanja (branja/poslušanja) besedila, jo primerjajo s strategijami sošolcev/ sošolk in spoznavajo nove,
- vrednotijo svojo zmožnost kritičnega sprejemanja takih besedil ter načrtujejo, kako bi jo izboljšali,
- vrednotijo učinek pridobljenega procesnega in vsebinskega znanja na svojo zmožnost kritičnega sprejemanja (poslušanja/branja) enogovornih neumetnostnih besedil,
- berejo isto besedilo s preletom, primerjajo to vrsto branja s podrobnim branjem in predstavljajo njune razlike ter vzroke in okoliščine za prvo in drugo vrsto branja.

RAZVIJANJE ZMOŽNOSTI SELEKTIVNEGA BRANJA

Učenci

- berejo javno obvestilo v obliki seznama (gl. razdelek Vsebine),*
- poimenujejo vrste seznama ter določajo okoliščine nastanka in uporabe takih seznamov ter tvorčev in prejemnikov namen,
- opisujejo zgradbo seznama ter vlogo njegovih besednih in nebesednih prvin,
- opisujejo svojo strategijo branja seznamov,
- povzemajo značilnosti selektivnega branja,
- iščejo dani podatek v seznamu (tudi v nebesednem delu),
- primerjajo, razvrščajo ... podatke s seznama,
- argumentirano vrednotijo ustreznost, razumljivost, nazornost in jezikovno pravilnost seznama ter predlagajo popravke/izboljšave,
- vrednotijo svojo zmožnost selektivnega branja in načrtujejo, kako bi jo izboljšali.

** V vsakem razredu si ogledajo najmanj eno tako besedilo.*

RAZVIJANJE ZMOŽNOSTI IZPOLNJEVANJA OBRAZCEV

Učenci

- si ogledajo obrazec (gl. razdelek Vsebine),*
- poimenujejo vrsto obrazca ter določajo okoliščine nastanka in uporabo takih obrazcev ter tvorčev in uporabnikov namen,
- opisujejo zgradbo obrazca ter vlogo njegovih besednih in nebesednih prvin,
- izpolnjujejo obrazec (z učiteljevo pomočjo ali samostojno),
- argumentirano vrednotijo ustreznost, razumljivost, nazornost in jezikovno pravilnost izpolnjenega obrazca ter predlagajo popravke/izboljšave,
- vrednotijo svojo zmožnost izpolnjevanja obrazcev in načrtujejo, kako bi jo izboljšali.

** V vsakem razredu si ogledajo najmanj eno tako besedilo.*

RAZVIJANJE RECEPCIJSKE ZMOŽNOSTI Z BRANJEM, POSLUŠANJEM/GLEDANJEM UPRIZORITEV UMETNOSTNIH BESEDIL IN GOVORJENJEM, PISANJEM O NJIH

1 KNJIŽEVNA BESEDILA

Učenci

- spoznavajo obvezna in v učnem načrtu predlagana oziroma druga književna besedila po izbiri učitelja in učencev (npr. besedila lokalnih avtorjev in besedila, povezana z aktualnimi dogodki ipd.);
- razvijajo recepcijsko zmožnost, tj. zmožnost doživljanja, razumevanja in vrednotenja književnih besedil;
- besedila medbesedilno primerjajo in vrednotijo;
- ugotavljajo razlike med estetsko polnovredno in trivialno/zabavno književnostjo.

Uresničevanje operativnih ciljev

- za jezikovni pouk: ob obveznih in predlaganih vrstah besedil (gl. Vsebine)
- za književni pouk: ob predlaganih in obveznih avtorjih ter književnih besedilih (gl. Vsebine)

Pri predmetu slovenščina hkrati z razvijanjem *zmožnosti kritičnega branja* (tj. razumevanja, doživljanja, argumentiranega vrednotenja, aktualiziranja in uporabe besedil) uresničujemo še druge specifične cilje, npr. spoznavanje in usvajanje načel in strategij učinkovitega branja ter meril za vrednotenje zapisanih besedil, prepoznavanje in uzaveščanje značilne zgradbe, oblikovanosti in prvin dane besedilne vrste, pridobivanje jezikovnosistemskega in književnega znanja ipd.

4 Zaključek

- Razvijanje *zmožnosti branja* je eden od temeljnih operativnih ciljev obeh področij predmeta slovenščina (tj. jezikovnega in književnega pouka).
- Učenci/dijaki ob *zmožnosti branja* razvijajo tudi druge vrste zmožnosti (npr. zmožnost poslušanja) in uresničujejo specifične cilje predmeta (npr. pridobivanje jezikovno-sistemskega in književnega znanja).
- Razvijanje *zmožnosti branja* bi moral biti prvenstveni kroskurikularni cilj oz. temeljni cilj medpredmetnega povezovanja. (UN za slovenščino v OŠ: »Predmet slovenščina se s sporazumevalnimi in drugimi dejavnostmi učencev ter s temami in vsebinami obravnavanih besedil povezuje z vsemi predmetnimi področji.«)

Nekaj vprašanj ob dosežkih naših učencev v mednarodnih raziskavah *bralne pismenosti*:

- Koliko tudi drugi dejavniki šolskega pouka (učenci/dijaki, učitelji in učno gradivo) podpirajo v UN za slovenščino načrtovano sistematično razvijanje *zmožnosti kritičnega branja*?
- Zakaj niso dosežki večine naših učencev boljši/višji?
- Kako doseči, da bi pouk (vseh predmetov) učence/dijake (še bolj) usmerjal v samostojno raziskovanje zapisanih virov (v linearni in digitalni obliki)?